

Replik på ett haltande försök till misskreditering

ROLAND PAULSEN

REPLIK I Andreas Berghs artikel här i *Ekonomisk Debatt* (Bergh 2017) behandlas tre böcker som jag har skrivit. Den röda tråden i Berghs artikel är att dessa böcker har brister. Dels finns en brist på ”systematisk kvantitativ empiri” (s 19). Denna brist har inte att göra med de kvantitativa studier jag själv utfört; den framträder i de källor jag ”på vissa ställen” använder mig av. Den andra bristen är att min teori är dålig, eller rättare sagt ”funktionalistisk” i det att den tillskriver samhällssystem aktörsegenskaper. Som vi ska se finns i Berghs artikel tydliga indikationer på att Bergh inte läser de källor han refererar till, men innan vi tittar närmare på det ska vi se vad Bergh har att skriva om *Empty Labor*.

Ett utmärkande drag med Berghs ”kritiska läsning” är att han inte redogör för detaljer som vad mina olika böcker handlar om, deras övergripande frågeställningar och slutsatser. Gällande *Empty Labor* kommenterar han inte ens bokens undertitel: *Idleness and Workplace Resistance*. Hade han gjort det skulle han ha behövt konstatera att *Empty Labor* framför allt handlar om arbetsplatsmotstånd, om anställda som drar sig undan, som maskar, och deras skäl till att göra det – att temat alltså är människans förmåga att avvika från maktordningar. Ett av bokens teoretiska bidrag är en kritik av funktionalistiska perspektiv inom arbetslivsforskningen. Att Bergh inte förstår detta är minst sagt förvånande. Trots att jag i alla mina böcker månat om att kritisera strukturalistiska och funktionalistiska teoribildningar verkar Bergh betrakta mig som en företrädare

för dessa skolor. Jag kan bara tolka det som att Bergh har svårt att förstå abstraktioner och ser allt som inte bygger på ”efterfrågeförklaringar” som ”funktionalism”.

I *Empty Labor* ägnar jag kapitel 2 och 3 åt kritik av en samling struktur-funktionalistiska idéer representerade i underrubriker som ”The Denial of the Subject”, ”The Imprint of False Consciousness”, ”Workplace Resistance: From Romanticism to Functionalism” (se s 17–57). Berghs kommentar gällande denna del av boken (nä, kapitel 3 nämner han inte) är intressant. Här vill jag först uppmärksamma läsaren på att *Empty Labor* är den enda av mina böcker som inte är uttalat populärvetenskaplig. Notera: *Detta är den enda texten, utöver tio ensamma författade vetenskapliga artiklar som Bergh också kunde ha läst om det var ”systematisk” empiri han var ute efter, där jag ansträngt mig för att ge någorlunda uttömmande litteraturoversikter.*

Jag skulle tro att detta är skälet till att Bergh verkar ointresserad av att diskutera data och källor gällande denna bok. Om kapitel 2 skriver han: ”För en oinvigd läsare ser kapitlet mest ut att vara en intensiv *namedropping* av sociologiska teoretiker, vars syfte är att signalera till andra sociologer att skribenten läst sin Gorz och Foucault samt till andra läsare att boken handlar om svåra grejor” (s 26). Han råder därefter läsaren att ”hoppa över kapitlet helt” (s 26). Kanske hade den teoretiska grunden dock hjälpt Bergh, för när han kommer till kapitel 4 i boken upptäcker han att han inte förstår vitsen med min typologi över tomt arbete – ”Vad vill Paulsen säga?” undrar han (s 26). Bergh passar sedan på att efterlysa fler nationalekonomiska perspektiv (varav jag behandlar två) för att beskriva de ”mekanismer” som får människor att handla på vissa sätt (och där någonstans försvann nog Berghs ”aktör”).

Roland Paulsen är doktor i sociologi och biträdande lektor vid Företagsekonomiska institutionen, Lunds universitet.

Hans forskning handlar främst om arbete och makt. Roland.Paulsen@fek.lu.se

Empty Labor väckte en del uppmärksamhet och recenserades och omskrevs bl a i *American Journal of Sociology*, *The Economist* och *In These Times*. Den gick även igenom en lång granskningsprocess innan den publicerades på Cambridge University Press. Att ingen recensent eller lektor nämnt någon av Berghs invändningar gör hans läsning originell. Tyvärr tvivlar jag på att Bergh är bekant med konfliktteori, kritisk teori, arbetsprocessteori eller aktionssociologi – kanske inte ens den skola av *Critical Management Studies* som gett Ekonomihögskolan i Lund, där vi båda är anställda, dess internationella renommé. Om han vill veta något om min teoretiska grund så skulle han kunna börja där. Eller så läser han bara det jag skrivit i stället för att hoppa över partier som känns svåra.

Detta är samtidigt enkelt att ha överseende med om man jämför med Berghs hantering av kvantitativ empiri, vilket för mig till *Arbetsamhället* (Paulsen 2010). I denna bok för jag ett resonemang på en halv sida om att vi i dag arbetar mer än vad man gjort under större delen av mänsklighetens historia. Bergh säger sig ha läst totalt 649 boksidor skrivna av mig. Han säger att jag beskriver arbetstidsutvecklingen ”bättre” i *Vi bara lyder* (Paulsen 2015a). Ändå låter han denna halva sida uppta mer än hälften av sin ”kritik”. Varför?

När jag läser den halva sidan inser jag att här finns skäl att vara kritisk. Dock av helt andra skäl än de Bergh anför. Problemet är att diskussionen om hur antalet arbetstimmar varierat säger ganska lite om hur mycket samhällslivet anpassas till lönearbetet, vilket är vad *Arbetsamhället* handlar om. Att vi i Sverige inte haft någon lagstadgad arbetstidsförkortning i form av kortare arbetsvecka, ökad semestertid eller lägre pensionsålder på snart 40 år utan i stället förlänger arbetstiden genom höjd pensionsålder, är det väsentliga. Om ex-

empelvis ökad arbetslöshet och deltidssarbete skulle ha minskat den totala arbetstiden sedan dess så betyder inte det att den makt lönearbetet har över våra liv skulle ha reducerats (för den arbetslöse är det tvärtom, vilket *Vi bara lyder* handlar om).

Ändå kommer jag att låta stycket stå kvar i nya utgåvan av *Arbetsamhället* som jag nu skriver på. Dels för att Sverige och USA är bra (om än avvikande) exempel på att arbetstiden kan öka trots stigande produktivitet, dels för att Bergh har övertygat mig om att det som står ser ut att hålla empiriskt.

Varför refererar jag bara till Marshall Sahlins och Juliet B Schor för att stödja mitt påstående om hur arbetstiden förändrats över tid, undrar Bergh. Svar: Jag gör det som är brukligt i populärvetenskapliga verk, jag refererar till de studier som har haft störst vetenskapligt genomslag. *Stone Age Economics* (Sahlins 1972) har i skrivande stund (17 februari 2017) 7 526 citeringar på Google Scholar; *The Overworked American* (Schor 1991) har 4 021. Den enda studie Bergh anför som motsäger någon av dessa källor (Huberman och Minns 2007, som dock visar på uppgång i amerikansk arbetstid från 1980 och framåt) har 100 citeringar. Det i sig betyder inte att de välciterade studierna skulle ligga närmare sanningen. Däremot betyder det att jag har följt gängse kutym för källhantering.

Bergh avfärdar Sahlins genom att påstå att Sahlins skulle ha grundat sin tes på en två veckor lång studie av ett tjugotal urinvånare i Australien. Detta är naturligtvis inte sant, men ger en fingervisning om Berghs grad av seriositet. Som enda referens för att avfärda Sahlins anför han en recension från 1974 med 23 citeringar. Om Bergh var intresserad av fakta skulle han ha tittat på de metaempiriska studier som gjorts i ämnet (det är så vi forskare brukar göra när vi vill studera vad ”forskningen säger”).

Figur 1
Årsarbetstidens
utveckling 1975–
2015, USA

Anm: Årsarbetstiden anges i timmar.
Källa: Mishel m fl (2012).

I socialantropologen Raymond Hames litteraturöversikt över genomsnittlig arbetstid i elva hortikulturella amazon-samhällen varierade arbetsdagens längd mellan tre och sju timmar beroende på samhälle (Hames 1989). Wanda Minge-Klevanas sammanställning av 15 antropologiska studier av förmoderna agrarsamhällen (från år 1939 till 1978) visade en ökning av arbete inom hemmet och en minskning av arbete utanför hemmet jämfört med "postindustriella" samhällen (Minge-Klevana m fl 1980). Minge-Klevanas m fl drar dock inga slutsatser om huruvida en generell ökning skett utan uppmärksammar det faktum att det moderna arbetet avgränsats (och uppdelats i resande, utbildning, inköp och andra aktiviteter) så pass att en strikt tidsjämförelse riskerar att dölja snarare än avslöja. Konsensus om att den förmoderna människan generellt sett arbetade mindre är förvisso stor bland socialantropologer – dock finns en komplicerande faktor som har att göra med att antropologer är ovanligt sofistikerade när det kommer till att problematisera vad arbete är.

Värre blir det när Bergh försöker pre-

sentera forskning för att avfärda Schors tes att arbetstiden i USA ökat sedan mitten av 1900-talet. Bergh kunde här ha vänt sig till Negreys (2012) litteraturöversikt, där fem av sju studier visar att de arbetade timmarna per sysselsatt gått upp under efterkrigstiden. Han kunde ha tittat på den troligen näst mest citerade studien i ämnet, där data som här presenteras i figur 1, läggs fram – helt i linje med Schors argument.

I stället går Bergh på vild jakt efter motbevis och glömmar i farten att hålla reda på geografiska områden och vilket tidsspänn det handlade om. Hans referens till Fogel (1999) är t ex irrelevant eftersom Fogel i sin tabell bara jämför arbetade timmar vid två tidpunkter: 1880 och 1995 (s 6) – ingen har ifrågasatt att det skulle ha skett en reduktion under denna tid. Den andra referensen till Boppart och Krusell rör en ännu inte publicerad artikel som är och ännu mer *var svår* för mig att kommentera 2010 när *Arbetsamhället* publicerades. Övriga tre referenser som Bergh anför för sin sak visar sig vid närmare läsning ge *stöd* för Schors tes om att den totala arbetstiden ökat.

Greenwood och Vandenbrouckes (2008) text (en artikel i ett uppslagsverk med noll citeringar) visar visst att arbetsveckan i USA gått ner sedan 1975. Men om man jämför med den ”arbets-tidsförkortning” som den stora depressionen innebar så har arbetstiden ökat enligt författarnas graf (på s 75). Nivån för år 2000 ligger på ungefär samma nivå som 1940. Här ges således stöd för Schors tes, även om siffrorna framhäver relevansproblemet med att tala om arbetstidsreduktion utifrån genomsnittlig arbetsvecka (Schor studerar för övrigt årsarbetstid eftersom ett av hennes argument är att amerikanerna arbetar under en allt större del av året).

Aguiar och Hursts (2007) studie visar förvisso att fritiden – så som de definierat ”fritid” – ökat i USA sedan 1965. Men inte heller här verkar Bergh vilja fördjupa sig i att deras siffror ger stöd för Schors tes. Som de själva skriver: ”Den genomsnittliga arbetsveckan av *core market work* för icke-pensionerade vuxna i arbetsför ålder var i all väsentligt konstant mellan 1965 och 2003” (s 978, egen övers). *Core market work* är författarnas beteckning för tid i förvärvsarbete. Det är alltså bara om man räknar in sådant som tid till pendling och inköp till hemmet som fritiden kan sägas öka, vilket Schor gör en poäng av att inte ta med i sina beräkningar.

Den referens som Bergh ger till Whaples doktorsavhandling *The Shortening of the American Work Week: An Economic and Historical Analysis of Its Context, Causes, and Consequences* (1990) tar dock alla pris. Lägg märke till hur Bergh bara verkar vilja nämna avhandlingens titel – inte vad som står i den. Han ger dessutom två källhänvisningar: en till avhandlingen med länk till var man kan beställa den och en till en 2,5 sidor lång sammanfattning (Whaples 1991). Varför denna märkliga referenshantering? *Kan det vara så att Bergh inte*

ens har bläddrat i Whaples avhandling?

Att få tag på Robert Whaples avhandling är inte lätt. Enbart ett mindre smakprov finns tillgängligt på nätet och om man vill köpa får man beställa ett fysiskt exemplar från ProQuest och vänta på leverans över Atlanten. Det finns bara ett rimligt alternativ för att få tag på den och det är att kontakta författaren och be om en inskanning.

Whaples bjuder på saftig läsning, 472 sidor exklusive bibliografi och förord. Whaples beskriver föredömligt väl den fackliga kampens betydelse för arbetstidsförkortningarna under 1800-talet och början av 1900-talet – inte minst hur intensiv och blodig denna kamp var, som under Haymarketmassakern då nio arbetare och femton poliser dog i demonstrationerna för åtta timmars arbetsdag (s 61). Dock sker efter ett tag en vändning. Vad det gäller USA:s arbetstidsförkortningar, skriver Whaples:

”Under perioden 1840 och 1935 skedde en lång, oregelbunden *reduktion* av arbetsveckans längd. En större omsvängning kom när den stora depressionen upphörde och arbetstidsnivåerna hämtade sig. Till skillnad från under första världskriget fortsatte de också att höjas under andra världskriget. Efter andra världskrigets slut, har arbetstidens stadiga nedgång inte fortsatt, och lite har skett för att uppfylla Johan Maynard Keynes förutsägelse om att arbetsdagen 2030 skulle vara tre timmar lång. I stället har arbetsveckan stagnerat enligt de flesta bedömningar. Efter krigets slut har ’rörelsen för kortare arbetstid’ politiskt och ekonomiskt förblivit på utdöende. Arbetet har i stället antagit ’flera av den moderna religionens kännetecken, och ökad fritid är ett typexempel på modernt kätter!’” (s 80, egen övers).

Detta är inte bara i linje med Schors slutsatser. Det är också en bra sammanfattning av den mer generella utveckling som jag försöker beskriva i *Arbetsamhäl-*

let. Jag vill tacka Bergh för de referenser han här gett mig. Om han vill kan jag mejla en kopia av Whaples avhandling.

Bergh refererar till två studier om hur den svenska arbetstiden förändrats sett till andel arbetad tid per liv, studier som publicerades efter att *Arbets samhällen* kom ut och som jag därför haft svårt att kommentera i boken. Vad Bergh inte nämner är att jag ingående diskuterat dessa studier, samt andelsargumentet och dess betydelse för pensionsåldershöjningarna på annat håll (se Paulsen 2015b, 2015c). Där visar jag, utifrån OECD-data, hur arbetad tid per sysselsatt i Sverige ökat sedan 1970-talet (vilket gör Sverige ganska unikt bland övriga OECD-länder) och hur också övertiden ökat enligt tillgänglig data. Jag kommenterar även hur försvinnande små andelsreduktionerna varit i förhållande till produktivitetsökningarna (vars storlek Bergh varken här eller i sina nio blogginlägg där han kommenterat mina förhållanden verkar intressera sig för). Bergh har läst båda dessa texter – en har han kommenterat på sin blogg, en annan har han kommenterat i mejlkonversation med mig. Nu väljer han att inte nämna dem.

Har då Bergh inte funnit någon tveksamhet som hans nyliberala vänner skulle kunna glädjas åt? Jo faktiskt. Vad det gäller jämförelsen i *Vi bara lyder* av olika statsbudgetposter som illustration på vad Arbetsförmedlingen "kostar" håller jag med om vad även en recensent i *Sydsvenskan* (Lindvall 2015) skrev: det var inte fel i sak, men med tanke på hur få som vet vad som ingår i respektive budget var jämförelsen inte hjälpsam. Jag gjorde dock ett par andra jämförelser för att sätta utgifterna för Arbetsförmedlingen i perspektiv – varför även de "irriterade" Bergh vet vi inte.

Sammantaget är jag förvånad över att Bergh inte hittade fler felaktigheter än så med tanke på att felaktigheter

verkar ha varit ämnet för hans artikel. Kanske har han hoppat över lite väl stora partier i böckerna. När jag själv läste igenom *Arbets samhällen* nyligen slogs jag t ex av hur grov och förenklad min kritik av identitetspolitiken var (en kritik som tyvärr blivit på modet i dag). Likaså var min analys av statskommunistiska typer av arbets samhällen tunn. Jag är övertygad om att en noggrann läsare skulle hitta betydligt mer att kritisera än vad Bergh presenterat och jag hoppas att en sådan läsare någon gång ska göra mig den tjänsten. Kritik är ju något annat än ärekränkning. Kritik är en fundamental del av all vetenskap och alla forskare som har något nytt och för allmänheten meningsfullt att säga kommer att mötas av kritik (se vår kommande bok i ämnet, Alvesson m fl 2017). När jag läser Berghs "kritiska läsning" blir jag på vissa ställen tveksam över huruvida han förstår detta. Särskilt i behandlingen av Schor och Sahlins märks en märklig triumf hos Bergh över att ha funnit kritiska recensioner av deras verk. Vadan detta? Med tanke på vad som här framkommit – i en text där författaren påstår sig måna om fakta – lär det nog finnas en del att kritisera även i Berghs alster. Om någon finner det mödan värt att formulera en sådan kritik återstår att se.

REFERENSER

- Aguiar, M och E Hurst (2007), "Measuring Trends in Leisure: The Allocation of Time over Five Decades", *Quarterly Journal of Economics*, vol 122, s 969–1006.
- Alvesson, M, Y Gabriel och R Paulsen (2017), *Return to Meaning: A Social Science with Something to Say*, under utgivning, Oxford University Press, Oxford.
- Bergh, A (2017), "Tre böcker av Paulsen – en kritisk läsning", *Ekonomisk Debatt*, årg 45, vol 3, s 18–29.
- Boppart, T och P Krusell (2017), "Hur mycket vi arbetar – dåtid, nutid och framtid", *Ekonomisk Debatt*, årg 45, nr 1, s 27–34.
- Fogel, R W (1999), "Catching up with the Economy", *American Economic Review*, vol 89, s 1–21.

- Greenwood, J och G Vandenbroucke (2008), "Hours Worked: Long-run Trends", i Dur-lauf, S N och L E Blume (red), *The New Palgrave Dictionary of Economics*, Palgrave, London.
- Hames, R (1989), "Time, Efficiency and Fitness in the Amazonian Protein Quest", *Research in Economic Anthropology*, vol 11, s 43–85.
- Huberman, M och C Minns (2007), "The Times They Are Not Changing': Days and Hours of Work in Old and New Worlds, 1870–2000", *Explorations in Economic History*, vol 44, s 538–567.
- Lindvall, J (2015), "En myndighet på glid?", *Sydsvenskan*, 24 mars 2015, www.sydsvenskan.se/2015-03-24/en-myndighet-pa-glid.
- Minge-Klevana, W m fl (1980), "Does Labor Time Decrease with Industrialization? A Survey of Time-allocation Studies", *Current Anthropology*, vol 21, s 279–298.
- Mishel, L, J Bivens, E Gould och H Shierholz (2012), *The State of Working America*, Cornell University Press, Ithaca.
- Negrey, C (2012), *Work Time: Conflict, Control, and Change*, Polity, New York.
- Paulsen, R (2010), *Arbetsamhället – hur arbetet överlevde teknologin*, Gleerups, Malmö.
- Paulsen, R (2014), *Empty Labor: Subjectivity and Idleness at Work*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Paulsen, R (2015a), *Vi bara lyder – en berättelse om Arbetsförmedlingen*, Atlas, Stockholm.
- Paulsen, R (2015b), "Är det verkligen sant att vi arbetar mindre än någonsin och mår bra?", *Ekonomistas.se*, <https://ekonomistas.se/2015/12/04/roland-paulsen-ar-det-verkligen-sant-att-vi-arbetar-mindre-an-nagonsin-och-mar-bra/>.
- Paulsen, R (2015c), "De orangea kuvertens falska logik", *Dagens Nyheter*, 7 april 2015.
- Sahlins, M (1972), *Stone Age Economics*, Aldine de Gruyter, New York.
- Schor, J (1991), *The Overworked American: The Unexpected Decline of Leisure*, Basic Books, New York.
- Whaples, R (1990), *The Shortening of the American Work Week: An Economic and Historical Analysis of Its Context, Causes and Consequences*, doktorsavhandling, University of Pennsylvania, Philadelphia, repository.upenn.edu/dissertations/AAI9026669/.
- Whaples, R (1991), "The Shortening of the American Work Week: An Economic and Historical Analysis of Its Context, Causes and Consequences", *Journal of Economic History*, vol 51, s 454–457.